

УДК 316.32(477)

ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ АНРІ БЕРГСОНА

Студ. К.Р. Паращук, гр. БПТ-16

Науковий керівник доц. Л.А. Чекаль

Київський національний університет технологій та дизайну

Анрі Бергсон французький філософ, представник інтуїтивізму та філософії життя. Народився 1859 року в місті Парижі, в родині видатного французького музиканта Мішеля Бергсона – учня і вихованця відомого на увесь світ Фредеріка Шопена.

Рушійною силою його міркувань постає контраст між «результатом» пізнання – теоріями і поняттями – і живою дійсністю. Його стратегічною ідеєю необхідно доповнити теорію пізнання теорією життя. Життя, стверджує Бергсон - це справжня і початкова реальність.

Завданням філософії життя було осмислення буття людини в плинні життєвого потоку – саме філософськими, а не науковими, методологічними засобами. Отже, "філософія життя" – це філософія, що виникла на протигагу класичному раціоналізму, в певному розумінні - під впливом біології.

Поняття "життя" використовувалось також для побудови нової картини світу. На початку ХХ ст. філософсько-інтуїтивістське вчення Бергсона набуває великої популярності. В ньому центральне місце посідає поняття життя, витлумачене як безперервне творче становлення.

Сама назва цього ірраціонального напрямку в філософії вказує на його центральне поняття – "життя". Воно виступає в ролі первинної реальності, цілісного процесу, як безперервне творче становлення "живого". Життя протистоїть нежиттю, всьому неорганічному, застиглому. Тому, якщо "життя" перебуває в постійному русі і протиріччі, наука не може бути ефективним засобом пізнання цього життя. Це пояснюється тим, що наука, використовуючи аналітичний метод, розкладає явища життя на окремі частини. Зв'язки між ними наука здатна пояснити, а тому вона може змінити світ на користь людини, створювати нові предмети, процеси тощо. Але зрозуміти сутність світу наука (розум) безсила. Розум завжди людяно-орієнтований, має мету, а "життя" вище за будь-яку цілеспрямованість. Тому на перше місце висуваються не раціональні, а інтуїтивні форми пізнання.

Інстинкт у своєму кращому прояві називається інтуїцією. Інтелект, що розрізняє речі, згідно Бергсону - це варіант сну: він не є активним, - як має бути таким усе наше життя, він є чисто споглядальним. Коли ми спимо, говорить Бергсон, те наше "Я" розсіяне, наше минуле розбите на шматки; речі, які в дійсності взаємоперетинаються одна з іншою, - здаються окремими твердими тілами.

Як інтелект пов'язаний із простором, так й інстинкт, чи інтуїція, пов'язані з часом. У даному контексті найбільш притаманною рисою для філософії Бергсона є те, що на відміну від більшості мислителів, він розглядає час і простір як глибоко нарізні речі. Простір як характеристика матерії виникає при розсіченні потоку матеріального життя. Час, навпаки, є істотною характеристикою життя розуму. Але час, про який йдеться, та математичний час, - не є одновимірними щодо зовнішньої реальності. Математичний час, згідно Бергсону, є насправді формою простору. А справжній час, що є сутністю життя, Бергсон називає тривалістю. Поняття тривалості - одне з головних у його філософії, воно з'являється вже в ранній його книзі "Час і воля волі".

Тривалість - є той самий матеріал дійсності, що знаходиться у вічному становленні, вона ніколи не є чимось завершеним.

Передусім тривалість виявляє себе в пам'яті, тому що саме в пам'яті минуле продовжує існувати в сьогоденні. Таким чином, теорія пам'яті здобуває велике значення у філософії Бергсона. Бергсон говорить, що поняттям "пам'ять" звичайно поєднують дві радикально відмінні речі, цьому розходженню Бергсон приділяє особливу увагу. "Минуле переживає себе, - пише він, - у двох різних формах: по перше, як рухові механізми, і, по друге, у вигляді незалежних спогадів". Наприклад, про людину говорять, що вона пам'ятає вірша, якщо може повторити його напам'ять. Йдеться про те, що людина набула певної звички чи механізму, які й дозволяють їй повторювати раніше здійснену дію.

Істотна особливість інтуїції полягає в тому, що вона не розподіляє світ на окремі речі, як це робить інтелект. Інтуїція охоплює різноманіття, але це - різновимірність взаємопереплених процесів, а не просторово зовнішніх тіл. Насправді речей не існує. Такий погляд на світ здається інтелекту важким і неприродним, але - простим та природним для інтуїції. Пам'ять не надає прикладів того, що ми маємо на увазі: у пам'яті минуле продовжує жити у сьогоденні і пронизує його.

Для Бергсона життя — це метафізичний космічний процес, могутній потік творчого формування: із послабленням напруги життя розпадається, перетворюючись на матерію, тобто бездушну масу. Людина трактується Бергсоном як творча істота, здатність до творчості якої визначається ірраціональною інтуїцією, що як Божий дар дається лише обраним. Так Бергсон приходять до елітарної концепції творчості та культури.

Він визнає два типи суспільства і, відповідно, два типи моралі: закритий і відкритий. Перший задовольняє вимогам соціального інстинкту і має на меті збереження роду: особистість приноситься в жертву колективу, істина - в жертву користі. З точки зору відкритої моралі, особистість і творчість естетичних, релігійних та моральних цінностей є вищими за інтереси збереження роду.

Філософська концепція Бергсона, очевидно, неоднозначна. Оскільки раціональний, понятійний спосіб сприйняття реальності оголошений помилковим, що викривлює дійсність, - то залучення пов'язаних з ним понять (а ними користується Бергсон при викладі своєї системи) породжує певні питання. Правда, Бергсон час від часу порушує своє вето на дискурсивне мислення і протиставляє поганим, на його думку, - застарілим поняттям – більш пластичні, здатні слідувати за реальністю. Але ці заходи не вирішують справи. Вочевидь, рішуче протиставлення розуму і інтуїції ускладнює філософське пізнання.

Ключові слова: життя, філософія життя, ірраціональна інтуїція, творчість, соціальний інстинкт, теорія пізнання, творче становлення.